

RAZNOVRSTNE SPODBUDE, VENDAR...

Rotar Janez: Povednost in vrsta pravljičice, balade, basni, povesti. Opremila Metka Testen. Ljubljana, Mladinska knjiga 1976. (Otrok in knjiga. 6.)

Knjiga ima na platnicah spremno besedo (priporočilo) Vincenca Žnidarja, profesorja metodike slovenskega jezika, saj je namenjena predvsem predmetnim učiteljem slovenščine, čeprav je večina razprav bila objavljena v Dialogih 1975 (št. 2, 5, 6, 9, 12). Uvodno razpravo: *Socialno-psihološka ozadja nekaterih fenomenov tradicionalne pravljičice* pa lahko preberemo v reviji Jezik in slovstvo (1974/75 št. 7). V to revijo bi zaradi načina podajanja sodile tudi vse druge. Za knjižno izdajo jih avtor ni bistveno predelal, čeprav je nekatere razširil in opremil s podnaslovi, pravzaprav samo opazneje razčlenil. Na koncu je nekako prilepljena še Tematska učna priprava za dve učni uri (izdelala Ana Modrijan). Nanaša se na Bevkovo *Učiteljico Bredo*, na žalost pa ni povezana z zadnjim poglavjem oziroma razpravo: *Rastoča zgodovinska razsežnost realistične povesti*. Avtor se tu in tam sklicuje na pedagoško delo s svojimi študenti, torej naj bi knjiga nastala iz prakse za prakso, o tem nas prepričuje celo fotografija, raztegnjena čez naslovno in hrbtno stran platnic. Kljub temu ali prav zato te študije niso neposredno uporabne za delo v razredu, kakor je ugotovil v svoji oceni že profesor Stanko Kotnik (Naši razgle-

di 1977, št. 7, str. 178). Omenjenega ocenjevalca motijo med drugim tudi številne tujke. To je sicer obrobna opazka in nekoliko diši po staromodnem purizmu, ki se večine slavistov oprime v času študija. (Velja bržkone bolj za pretekli kot sedanji čas.) Me ne bolj moti slog, ker ni izčiščen, je nekaj med poljudnim in znanstvenim, ne mogli bi ga imenovati esejističnega.

Morda je slogovna neizčiščenost povezana tudi z ne docela razvidnimi namerami ali naperjenostjo posameznih sestavkov, ki so, nekateri bolj, drugi manj, določno namenjeni predvsem šolnikom. Vsekakor je študija *Baladna ubeseditev ljubezenske zgodbe* nastala priložnostno in nima praktične vrednosti za učitelja, ker ljudske balade *Smrt Omera in Merime*, naj je še tako kvalitetna, pri nas v osnovni pa tudi v srednji šoli ne obravnavamo. Najbrž bi jo avtor priporočil namesto slavne *Hasanaginice*, ki da ni primerna za osnovno šolo, ker utegne pri občutljivejših otrocih povzročiti celo travme. Če smo pedagoško previdni, tankovestni in razgledani, bomo najbrž imeli pomisleke še ob marsikaterem berilu za šolarje, ne da bi mogli kaj ukreniti. Sicer pa na mlado in staro našega časa najbrž odločilneje vplivajo avdiovizualna bombardiranja vseh vrst kot pa knjige. V študiji *Ljudska balada Desetnica in Milčinskega baladna pravljičica* izhaja iz ugotovitve o njuni izredni

živosti, ne da bi jo posebej dokazal. Ker to in podobne pesmi bolj ali manj sistematično obravnavamo šele v srednji šoli, bi smeli celo trditi, da zaradi arhaičnosti in drugih značilnosti bolj sodijo na to stopnjo, pa ne samo v prvi razred, saj se ljudski motivi v najrazličnejših preobrazbah pojavljajo v novejši in najnovejši literaturi. Nedvomno pa je odprtost in širina učiteljeve obravnave na vseh stopnjah potrebna, seveda v razumnih mejah in oblikah.

Verjetno zato, da bi dokaj zahtevno branje poživil in napravil privlačnejše, je avtor izbral in dodal nekaj faksimiliranih ilustracij in besedil častitljive starosti. Pri tem se mu je primerila nekoliko zabavna pomota: namesto »antologijske« *Desetnice* je dal natisniti »neantologijsko«. Pazljivega bralca lahko taka površnost nekoliko zmede, saj tudi nima vsakdo pri roki Korytkovih petih zvezčičev *Slovenskih pesmi krajnskega naroda*, Štreklja ali Glonarja, da bi si pri priči razjasnil zmoto. Že Korytko ima tri variante *Desetnice* in naš avtor je ponatisnil »neantologijsko« iz četrtega zvezka, medtem ko se prava nahaja v drugem zvezku na straneh 86—89. Problematičen je tudi faksimile Trstenjakove etimološke razlage imena Stribog. Vsekakor bi bilo dobro preveriti »znanstvenost« člančiča, če se nam že zdi vreden objave, da ne bi prišel kdo od lahkovernih v skušnjava.

Tudi to so samo obrobne opazke, ki nočejo in ne morejo bistveno zmanjšati pomena in vrednosti pričujočih osmih razprav. Koristno je že to, da so v knjižni obliki dostopne bralcu, čeprav bi ne bilo odveč piščevo pojasnilo o nastanku in zamisli knjige. Seveda pa to še ne bi odpravilo vtisa nekakšne zlepljenosti in naključnosti brez trdnjše organske povezave, ki utegne zahtevnejšega bralca motiti, saj gre za bolj ali manj fragmentar-

ne obravnave naključno izbranih primerov pravljice, balade, basni in povesti. Zanimivejši utegnejo biti ugovori in pomisleki ob nekaterih avtorjevih trditvah, ki so zares ali dozdevno premalo podkrepjene in prepričljive. Nekaj tega je bežno omenil že S. Kotnik v svoji oceni.

Dokaj neenotna in tudi problematična je že prva (uvodna?) razprava. V prvem delu (podnaslov: Socialna celica družina in pravljiska možnost obravnave notranjih človeških nasprotij) imamo poleg drugega v glavnem primerjavo med *Mlado Bredo* Milčinskega in *Striborovim gozdom* Ivane Brlić-Mažuranić. Moteče, čeprav nebstveno, je že to, da avtor navaja naslov in citate v hrvaščini, kakor da ne bi imeli odličnega Potočkarjevega prevoda *Pripovedk iz davnine* že ali pa šele iz leta 1955. To, da skuša rehabilitirati pravljiske predelave balad, ki so jih nekateri znani literarni zgodovinarji in teoretiki Milčinskemu slabo ocenili, je sprejemljivo in prav, saj je podobnih primerov v ljudski in umetni literaturi na pretek. Ker pa pisec v svojih izvajanjih poudarja stališče znanega ali domnevnega pripovedovalca, ga to zapelje v dokaj enostransko in tudi krivično vrednotenje *Striborovega gozda*. Zdi se, da je pisec razprave premalo ali sploh nič upošteval zrelo in izredno enotno ubranost vseh *Pripovedk iz davnine*, kar je škoda že zaradi tega, ker ima slavna hrvaška pravljíčarka tudi zelo zanimiv primer z motivom hudobne mačeha (*Jagor*). To je tem bolj čudno, ker prav to problematiko obravnava v drugem delu razprave (Drugi temeljni vidik razreševanja notranjih nasprotij v socialni celici družini). Življenjske nazore evropsko znane in priznane hrvaške mladinske pisateljice bi smeli imenovati konservativne, nikakor pa ne neživljenjsko aprioristične in pristranske, kakor nam to bolj ali

manj določno skuša sugerirati J. Rotar. Pazljivemu bralcu (odraslemu) *Pripovedk iz davnine* ni težko izluščiti poglavitnih etičnih načel ali prepričanj njihove avtorice. Ljudstvo potrebuje avtoritarno oblast ali zakonito gosposko, vendar je le-ta še bolj odvisna od ljudstva, od njegove pripravljenosti in sposobnosti, da jo vzdržuje in brani. Reveži in matere so zvesti in pošteni, zato varujejo zapupane dragocenosti bogatih in dediščino otrok-sirot. Tako mati iz pravljice *Striborov gozd* hoče sina obvarovati škode, saj ima snaha kajji jezik, kar je samo znamenje popolne nesposobnosti, da bi sinu ohranjala in množila srečo. To lahko stori le siromašna deklica, zato konec ni prav nič prilepljen ali kompromisen, ampak docela v skladu z avtoričinim prepričanjem in hotenjem. Menda je tvegano trditi, da je motiv hudobne snahe manj življenjski ali celo manj primeren od motiva hudobne tašče.

Še bolj presenetljivo in tudi nevzdržno je vrednostno primerjanje med Bevkovo *Učiteljico Bredo* in Jurčičevim *Sosedovim sinom*. Gre sicer samo za opazko v korist prve in škodo druge na račun zgodovinske pomembnosti. Seveda je avtor to povedal zelo učeno, vendar Jurčič ni kriv, da so se v njegovem času skušali Slovenci ohraniti in uveljaviti na drugačen način kot v času NOB. Menim, da bi bilo zelo potrebno in koristno razmisliti o možnostih in načinih zares sodobne obravnave naših klasikov v osnovni šoli, ko učenci niso niti dovolj zreli niti vsestransko razgledani ali pripravljeni za celovito sprejemanje relativno zahtevnih besedil, ki nekoč (ob nastanku) niso bila namenjena otrokom, pa so sedaj po nekakšni zakonitosti razvoja postala skorajda izključno mladinska literatura.

Sodobna (in avtentična) mladinska literatura je tako bogata in tudi kva-

litetna, da je bralec nekoliko razočaran nad relativno skopostjo paralel ali vsaj namigov v zvezi s sodobnimi predelavami pravljiskih in drugih motivov, zlasti še, ker si je avtor to vsaj v skromni meri privoščil pri obravnavi basni. Da mladi berejo marsikaj, česar v šoli ne obravnavamo ali celo ne priporočamo, je najbrž dobro in prav, gotovo pa neizbežno. Tako je tudi E. Kästner ljubljenec mladih bralcev, ne glede na to, kolikor ga učni programi upoštevajo ali ne. Zdi se, da se je naš avtor pri sicer zelo izčrpni in kvalitetni obravnavi *Dvojčic* nekoliko preveč trudil, da bi razkrinkal pisateljevo prikrito ali odkrito malomeščanskost. Verjetno bi bilo res bolje, ko bi Kästner vsakršno vrednotenje prepustil izključno svojim junakom, vendar tudi v tem primeru ne bi skočil iz svoje kože. Ta koža pa je res nemško natančna in redoljubna. Vendar Palfijeve gospodinja Rezka ni podana tako negativno in socialno zaznamovano, kot nas skuša prepričati J. Rotar. Seveda pa ni prav nič idealizirana in avtor ne štedi z ironijo na račun odraslih in tudi otrok ne, kadar so ti le pomanjšane izdaje staršev. Pa tudi ime glasbenika je najbrž bolj zvočno učinkovito kot nacionalno označeno, o kaki pejorativnosti ni ne duha ne sluha v tekstu.

Kljub temu da so nekatere Rotarjeve trditve sporne ali celo nevzdržne, da bralec marsikaj pogreša ali pa se mu zdi tudi nepotrebno, ni mogoče knjigi odrekati zanimivosti ter razlagalske prizadevnosti, zato je škoda, da bo najbrž marsikoga odbil dokaj zahteven in zapleten slog. Po drugi strani pa se spleča potruditi, čeprav bo treba pridobljeno znanje najprej prevesti v preprostejši jezik za šolsko rabo. Seveda pa mora biti pedagog pri tem kritičen in iznajdljiv.

Helena Malek